

Monadologien (1714)

En metafysisk teori om uendelige monader av den tyske filosofen
Gottfried Wilhelm Leibniz.

Trykket den 24. desember 2024

CosmicPhilosophy.org
Å forstå Kosmos gjennom Filosofi

Innholdsfortegnelse

1. Innledning

2. Monadologien

2.1. § 1

2.2. § 2

2.3. § 3

2.4. § 4

2.5. § 5

2.6. § 6

2.7. § 7

2.8. § 8

2.9. § 9

2.10. § 10

2.11. § 11

2.12. § 12

2.13. § 13

2.14. § 14

2.15. § 15

2.16. § 16

2.17. § 17

2.18. § 18

2.19. § 19

2.20. § 20

2.21. § 21

2.22. § 22

2.23. § 23

2.24. § 24

2.25. § 25

2.26. § 26

2.27. § 27

2.28. § 28

2.29. § 29

2.30. § 30

2.31. § 31

2.32. § 32

2.33. § 33

2.34. § 34

2.35. § 35

2.36. § 36

2.37. § 37

2.38. § 38

2.39. § 39

2.40. § 40

2.41. § 41

2.42. § 42

2.43. § 43

2.44. § 44

2.45. § 45

2.46. § 46

2.47. § 47

2.48. § 48

2.49. § 49

2.50. § 50

2.51. § 51

2.52. § 52

2.53. § 53

2.54. § 54

2.55. § 55

2.56. § 56

2.57. § 57

2.58. § 58

2.59. § 59

2.60. § 60

2.61. § 61

2.62. § 62

2.63. § 63

2.64. § 64

2.65. § 65

2.66. § 66

2.67. § 67

2.68. § 68

2.69. § 69

2.70. § 70

2.71. § 71

2.72. § 72

2.73. § 73

2.74. § 74

2.75. § 75

2.76. § 76

2.77. § 77

2.78. § 78

2.79. § 79

2.80. § 80

2.81. § 81

2.82. § 82

2.83. § 83

2.84. § 84

2.85. § 85

2.86. § 86

2.87. § 87

2.88. § 88

2.89. § 89

2.90. § 90

KAPITTEL 1.

Innledning

Monadologien (1714) av Gottfried Wilhelm Leibniz

I 1714 fremsatte den tyske filosofen Gottfried Wilhelm Leibniz - "verdens siste universalgeni" - en teori om ∞ uendelige monader som, til tross for at den tilsynelatende var fjernt fra fysisk virkelighet og i strid med moderne vitenskapelig realisme, har blitt revurdert i lys av utviklingen innen moderne fysikk og mer spesifikt ikke-lokalitet.

Leibniz var på sin side sterkt påvirket av den greske filosofen Platon og antikkens kosmiske filosofi. Hans monadeteori har en bemerkelsesverdig likhet med Platons idéverden som beskrevet i Platons berømte hulelignelse.

Monadologien (fransk: *La Monadologie*, 1714) er et av Leibniz' mest kjente verk fra hans senere filosofi. Det er en kort tekst som presenterer, i omkring 90 paragrafer, en metafysikk om enkle substanser, eller ∞ uendelige monader.

Under sitt siste opphold i Wien fra 1712 til september 1714, skrev Leibniz to korte tekster på fransk som var ment som konsise fremstillinger av hans filosofi. Etter hans død ble "*Principes de la nature et de la grâce fondés en raison*", som var tiltenkt prins Eugene av Savoy, utgitt på fransk i Nederland. Filosofen Christian Wolff og medarbeidere publiserte oversettelser til tysk og latin av den andre teksten som ble kjent som "*Monadologien*".

KAPITTEL 2.

Monadologien

Av Gottfried Wilhelm Leibniz, 1714

Principia philosophiæ seu theses in gratiam principis Eugenii
conscriptæ

§ 1

Monaden, som vi skal snakke om her, er ikke noe annet enn en *enkel* substans, som inngår i det sammensatte; enkel, det vil si uten deler (*Théod.*, § 10⁴).

§ 2

Og det må finnes enkle substanser, siden det finnes sammensatte; for det sammensatte er ikke noe annet enn en samling eller *aggregatum* av det enkle.

§ 3

Der det ikke finnes deler, finnes det verken utstrekning, form eller mulighet for deling. Og disse Monadene er naturens sanne Atomer og kort sagt tingenes elementer.

§ 4

Det er heller ingen oppløsning å frykte, og det finnes ingen tenkelig måte hvorpå en enkel substans kan forgå på naturlig vis (§ 89).

§ 5

Av samme grunn finnes det ingen måte hvorpå en enkel substans kan oppstå naturlig, siden den ikke kan dannes gjennom sammensetning.

§ 6

Derfor kan man si at Monadene verken kan begynne eller slutte, annet enn plutselig, det vil si, de kan bare begynne gjennom skapelse og slutte gjennom tilintetgjørelse; mens det som er sammensatt, begynner eller slutter del for del.

§ 7

Det er heller ikke mulig å forklare hvordan en Monade kan bli endret eller forandret i sitt indre av noen annen skapning; siden man ikke kan omstille noe i den, eller forestille seg noen indre bevegelse som kan bli vekket, styrt, økt eller redusert der inne; slik det er mulig i det sammensatte, hvor det er forandringer mellom delene. Monadene har ingen vinduer som noe kan komme inn eller ut gjennom. Tilfeldigheter kan ikke løsrive seg eller vandre utenfor substansene, slik skolastikernes sanselige arter en gang gjorde. Derfor kan verken substans eller tilfeldighet trenge inn i en Monade utenfra.

§ 8

Likevel må Monadene ha visse kvaliteter, ellers ville de ikke engang være vesener. Og hvis de enkle substansene ikke var forskjellige i sine kvaliteter, ville det ikke være mulig å merke

noen forandring i tingene; siden det som finnes i det sammensatte bare kan komme fra de enkle bestanddelene; og hvis Monadene var uten kvaliteter, ville de være umulige å skille fra hverandre, siden de heller ikke er forskjellige i kvantitet: og følgelig, hvis man antar et fullt rom, ville hvert sted i bevegelsen alltid bare motta det samme som det hadde før, og en tilstand ville være *umulig å skille* fra en annen.

§ 9

Det er også nødvendig at hver Monade er forskjellig fra hver annen. For det finnes aldri i naturen to vesener som er fullstendig like hverandre og hvor det ikke er mulig å finne en indre forskjell, eller en forskjell basert på en indre bestemmelse.

§ 10

Jeg tar det også for gitt at ethvert skapt vesen er underlagt forandring, og følgelig også den skapte Monaden, og at denne forandringen er kontinuerlig i hver enkelt.

§ 11

Det følger av det vi nettopp har sagt, at monadenes naturlige forandringer kommer fra et *indre prinsipp*, siden en ytre årsak ikke kan påvirke dens indre (§ 396, § 900).

§ 12

Men i tillegg til forandringens prinsipp må det også finnes en *detaljert beskrivelse av det som forandrer seg*, som så å si utgjør spesifikasjonen og variasjonen i de enkle substansene.

§ 13

Denne detaljen må omfatte et mangfold i enheten eller i det enkle. For siden enhver naturlig forandring skjer gradvis, forandrer noe seg mens noe forblir; og følgelig må det i den enkle substansen være et mangfold av tilstander og relasjoner, selv om den ikke har deler.

§ 14

Den forbigående tilstanden, som omfatter og representerer et mangfold i enheten eller i den enkle substansen, er ikke noe annet enn det vi kaller *Persepsjon*, som må skilles fra appersepsjon eller bevissthet, som vil bli tydelig senere. Og det er her Kartesianerne tok grundig feil, ved å regne persepsjoner man ikke er bevisst som ingenting. Dette fikk dem også til å tro at bare ånder var Monader og at det ikke fantes dyresjeler eller andre Entelechier; og de forvekslet, i likhet med allmuen, en lang bevisstløshet med en absolutt død, noe som også fikk dem til å akseptere det skolastiske fordømmen om fullstendig adskilte sjeler, og til og med bekreftet feilaktige oppfatninger om sjelens dødelighet hos dem med fordreide sinn.

§ 15

Det indre prinsippets handling som forårsaker forandring eller overgang fra en persepsjon til en annen, kan kalles *Appetisjon*: det er sant at appetitten ikke alltid kan nå fullstendig fram til persepsjonen den streber mot, men den oppnår alltid noe og når fram til nye persepsjoner.

§ 16

Vi erfarer selv et mangfold i den enkle substansen når vi oppdager at den minste tanke vi er oss bevisst, omfatter en variasjon i objektet. Derfor må alle som erkjenner at sjelen er en enkel substans, erkjenne dette mangfoldet i Monaden; og Monsieur Bayle burde ikke ha funnet noen vanskelighet i dette, slik han gjorde i sin ordbok under artikkelen *Rorarius*.

§ 17

Man er dessuten nødt til å innrømme at Persepsjon og det som avhenger av den, er *uforklarlig ut fra mekaniske årsaker*, det vil si gjennom figurer og bevegelser. Og hvis man forestiller seg en Maskin hvis struktur får den til å tenke, føle og ha persepsjon, kan man tenke seg den forstørret mens de samme proporsjonene bevares, slik at man kan gå inn i den som i en mølle. Og gitt dette, vil man ved å undersøke den innvendig bare finne deler som skyver på hverandre, og aldri noe som kan forklare en persepsjon. Derfor må man søke dette i den enkle substansen, og ikke i det sammensatte eller i maskinen. Det er også bare dette man kan finne i den enkle substansen, nemlig persepsjoner og deres forandringer. Det er bare i dette at alle indre Handlinger i de enkle substansene kan bestå (Préf. ***, 2 b⁵).

§ 18

Man kunne gi navnet entelechier til alle enkle substanser, eller skapte monader, for de har i seg en viss fullkommenhet (*échousi to entelés*), det finnes en selvtilstrekkelighet (*autarkeia*) som gjør dem til kilder for deres indre handlinger og så å si til ukropplige automater (§ 87).

§ 19

Hvis vi vil kalle Sjæl alt som har *persepsjoner og appetitter* i den generelle betydningen jeg nettopp har forklart, kunne alle enkle substanser eller skapte Monader kalles Sjeler; men siden følelse er noe mer enn en enkel persepsjon, samtykker jeg i at det generelle navnet Monader og entelechier er tilstrekkelig for de enkle substansene som bare har dette; og at man bare kaller de *Sjeler* hvis persepsjon er mer distinkt og ledsaget av hukommelse.

§ 20

For vi erfarer i oss selv en tilstand hvor vi ikke husker noe og ikke har noen tydelig oppfatning; som når vi besvimer, eller når vi er overveldet av en dyp søvn uten drømmer. I denne tilstanden er sjelen ikke merkbart forskjellig fra en enkel monade; men siden denne tilstanden ikke er varig, og den kommer seg ut av den, er den noe mer (§ 64).

§ 21

Og det følger ikke at den enkle substansen da er uten noen persepsjon. Dette er ikke engang mulig av de ovennevnte grunnene; for den kan verken forgå eller bestå uten en eller annen påvirkning som ikke er noe annet enn dens persepsjon: men når det er en stor mengde små persepsjoner hvor ingenting er tydelig, blir man svimmel; som når man snur seg kontinuerlig i samme retning flere ganger på rad, hvor det oppstår en svimmelhet som kan få oss til å besvime og som ikke lar oss skjelne noe. Og døden kan gi dyrene denne tilstanden for en tid.

§ 22

Og siden enhver nåværende tilstand av en enkel substans naturlig følger av dens foregående tilstand, slik at nåtiden er svanger med fremtiden (§ 360);

§ 23

Derfor, siden man når man våkner fra forvirringen *blir bevisst* sine oppfatninger, må man ha hatt dem umiddelbart før, selv om man ikke var bevisst dem; for en oppfatning kan naturlig bare komme fra en annen oppfatning, akkurat som en bevegelse naturlig bare kan komme fra en bevegelse (§ 401-403).

§ 24

Man ser av dette at hvis vi ikke hadde noe tydelig og for så vidt fremtredende, og av en høyere smak i våre persepsjoner, ville vi

alltid være i svimmelhet. Og dette er tilstanden til de nakne monader.

§ 25

Vi ser også at Naturen har gitt fremtredende persepsjoner til dyrene, gjennom den omsorgen den har vist ved å gi dem organer som samler flere lysstråler eller flere luftbølger, for å gjøre dem mer effektive gjennom deres forening. Det er noe lignende i lukt, i smak og i berøring, og kanskje i mange andre sanser som er ukjente for oss. Og jeg skal snart forklare hvordan det som skjer i sjelen representerer det som skjer i organene.

§ 26

Hukommelsen gir sjelene en slags *konsekusjon* som etterligner fornuften, men som må skilles fra den. Vi ser at dyrene, når de har persepsjon av noe som påvirker dem og som de har hatt lignende persepsjon av tidligere, forventer gjennom sin hukommelsesrepresentasjon det som var forbundet med denne tidligere persepsjonen og drives til følelser som ligner dem de hadde da. For eksempel: når man viser stokken til hunder, husker de smerten den har forårsaket dem og hylar og flykter (Prélim.⁶, § 65).

§ 27

Og den sterke forestillingsevnen som påvirker og beveger dem, kommer enten fra størrelsen eller mengden av tidligere persepsjoner. For ofte gir et sterkt inntrykk plutselig samme

virkning som en lang *vane* eller mange gjentatte middelmådige persepsjoner.

§ 28

Menneskene handler som dyrene, i den grad deres persepsjonskonsekusjoner bare skjer gjennom hukommelsens prinsipp; de ligner empiriske leger som har en enkel praksis uten teori; og vi er bare empirikere i tre fjerdedeler av våre handlinger. For eksempel, når man forventer at det vil bli dag i morgen, handler man empirisk, fordi det alltid har skjedd slik til nå. Det er bare astronomen som bedømmer det gjennom fornuft.

§ 29

Men kunnskapen om nødvendige og evige sannheter er det som skiller oss fra de enkle dyrene og gir oss *Fornuft* og vitenskap; ved å løfte oss til kunnskap om oss selv og om Gud. Og det er det som i oss kalles fornuftig Sjel, eller *Ånd*.

§ 30

Det er også gjennom kunnskapen om nødvendige sannheter og deres abstraksjoner at vi løftes til refleksive handlinger, som får oss til å tenke på det som kalles jeg og til å vurdere at dette eller hint er i oss: og det er slik at når vi tenker på oss selv, tenker vi på Væren, på Substans, på det enkle og det sammensatte, på det immaterielle og på Gud selv; ved å forstå at det som er begrenset i

oss, er i ham uten grenser. Og disse refleksive handlingene gir hovedobjektene for våre resonnementer (*Théod.*, Préf. *, 4, a⁷)

§ 31

Og det følger ikke at den enkle substansen da er uten noen oppfatning. Våre resonnementer er basert på *to store prinsipper*, prinsippet om motsigelse i kraft av hvilket vi bedømmer som *falskt* det som inneholder motsigelse, og som sant det som er motsatt eller motsigende til det falske (§ 44, § 196).

§ 32

Og *prinsippet om tilstrekkelig grunn*, i kraft av hvilket vi anser at intet faktum kan være sant eller eksisterende, ingen påstand sann, uten at det finnes en tilstrekkelig grunn til at det er slik og ikke annerledes. Selv om disse grunnene som oftest ikke kan være kjent for oss (§ 44, § 196).

§ 33

Det finnes også to typer *sannheter*, de som kommer fra *Resonnement* og de som kommer fra *Fakta*.

Resonnementsannheter er nødvendige og deres motsetning er umulig, og faktasannheter er kontingente og deres motsetning er mulig. Når en sannhet er nødvendig, kan man finne grunnen gjennom analyse, ved å oppløse den i ideer og enklere sannheter, inntil man kommer til de primitive (§ 170, 174, 189, § 280-282, § 367. Sammendrag innv. 3).

§ 34

Det er slik at hos matematikerne blir spekulasjonens *teoremer* og praksisens regler redusert gjennom analyse til *Definisjoner, Aksiomer og Postulater*.

§ 35

Og det finnes til slutt *enkle ideer* som man ikke kan gi definisjonen av; det finnes også aksiomer og postulater, eller med ett ord, *primitive prinsipper*, som ikke kan bevises og heller ikke trenger det; og disse er *identiske utsagn*, hvis motsetning inneholder en uttrykkelig motsigelse (§ 36, 37, 44, 45, 49, 52, 121-122, 337, 340-344).

§ 36

Men den *tilstrekkelige grunn* må også finnes i *kontingente sannheter eller faktasannheter*, det vil si i rekkefølgen av ting spredt gjennom skapningenes univers; hvor oppløsningen i særskilte grunner kunne gå til en grenseløs detalj, på grunn av den enorme variasjonen i Naturens ting og kroppenes uendelige deling. Det er en uendelighet av figurer og bevegelser nåværende og fortidige som inngår i den virkende årsaken til min nåværende skriving; og det er en uendelighet av små tilbøyeligheter og disposisjoner i min sjel, nåværende og fortidige, som inngår i den endelige årsaken.

§ 37

Og siden alle disse *detaljene* bare inneholder andre tidligere kontingenser eller mer detaljerte, som hver igjen trenger en lignende analyse for å gi en grunn, kommer man ikke lenger: og den tilstrekkelige eller endelige grunn må være utenfor rekkefølgen eller *serien* av disse kontingensene, uansett hvor uendelig den måtte være.

§ 38

Og det er slik at tingenes endelige grunn må være i en nødvendig substans, hvor detaljene i forandringene bare finnes i eminent form, som i kilden: og det er det vi kaller Gud (§ 7).

§ 39

Nå siden denne substansen er en tilstrekkelig grunn for alle disse detaljene, som også er forbundet overalt; *finnes det bare én Gud, og denne Gud er tilstrekkelig.*

§ 40

Man kan også bedømme at denne høyeste substansen som er unik, universell og nødvendig, som ikke har noe utenfor seg som er uavhengig av den, og som er en enkel følge av det mulige væren; må være ute av stand til å ha begrensninger og inneholde så mye realitet som mulig.

§ 41

Av dette følger at Gud er absolutt fullkommen; *fullkommenhet* er ikke annet enn størrelsen av den positive virkelighet tatt presist, ved å sette til side grensene eller begrensningene i tingene som har dem. Og der hvor det ikke finnes grenser, det vil si i Gud, er fullkommenheten absolutt uendelig (§ 22, Forordet *, 4 a).

§ 42

Det følger også at skapningene har sine fullkommenheter fra Guds innflytelse, men at de har sine ufullkommenheter fra sin egen natur, som er ute av stand til å være uten grenser. For det er i dette at de skiller seg fra Gud. Denne *opprinnelige ufullkommenhet* hos skapningene viser seg i kroppenes *naturlige treghet* (§ 20, 27-30, 153, 167, 377 ff.).

§ 43

Det er også sant at i Gud finnes ikke bare kilden til eksistensene, men også til essensene, i den grad de er virkelige, eller til det som er virkelig i muligheten. Dette er fordi Guds forstand er regionen for de evige sannheter, eller ideene som de avhenger av, og uten ham ville det ikke være noe virkelig i mulighetene, og ikke bare ingenting eksisterende, men heller ingenting mulig (§ 20).

§ 44

For hvis det finnes en virkelighet i essensene eller mulighetene, eller i de evige sannheter, må denne virkeligheten være grunnlagt i noe eksisterende og aktuelt; og følgelig i eksistensen av det

Nødvendige Vesen, hvor essensen omfatter eksistensen, eller hvor det er tilstrekkelig å være mulig for å være aktuell (§ 184-189, 335).

§ 45

Således har Gud alene (eller det Nødvendige Vesen) dette privilegium at han må eksistere hvis han er mulig. Og siden ingenting kan hindre muligheten av det som ikke inneholder noen grenser, ingen negasjon, og følgelig ingen motsigelse, er dette alene tilstrekkelig for å kjenne Guds eksistens a priori. Vi har også bevist det gjennom de evige sannheters virkelighet. Men vi har nettopp bevist det også a posteriori siden kontingente vesener eksisterer, som ikke kan ha sin endelige eller tilstrekkelige grunn annet enn i det nødvendige vesen, som har grunnen til sin eksistens i seg selv.

§ 46

Likevel må man ikke forestille seg, som noen gjør, at de evige sannheter, siden de er avhengige av Gud, er vilkårlige og avhenger av hans vilje, slik Descartes synes å ha oppfattet det og senere M. Poiret. Dette er bare sant for kontingente sannheter, hvis prinsipp er *overensstemmelse* eller valget av det *beste*; mens de nødvendige sannheter avhenger utelukkende av hans forstand og er dens interne objekt (§ 180-184, 185, 335, 351, 380).

§ 47

Således er Gud alene den opprinnelige enhet, eller den opprinnelige enkle substans, som alle skapte eller avledede

Monader er produkter av og fødes, for å si det slik, gjennom kontinuerlige Utstrålinger fra Guddommen fra øyeblikk til øyeblikk, begrenset av skapningens mottakelighet, for hvilken det er essensielt å være begrenset (§ 382-391, 398, 395).

§ 48

I Gud er det *Makt*, som er kilden til alt, så *Kunnskap* som inneholder ideenes detaljer, og til slutt *Vilje*, som skaper endringer eller frembringelser i henhold til prinsippet om det beste (§ 7,149-150). Og dette svarer til det som i de skapte monader utgjør subjektet eller grunnlaget, persepsjonsevnen og strebebevnen. Men i Gud er disse attributtene absolutt uendelige eller fullkomne; og i de skapte Monader eller i entelechiene (eller perfectihabies, som Hermolaus Barbarus oversatte dette ordet) er de bare etterligninger, i den grad det finnes fullkommenhet (§ 87).

§ 49

Skapningen sies å *handle* utad i den grad den har fullkommenhet, og *lide* fra en annen i den grad den er ufullkommen. Således tilskriver man *handling* til Monaden i den grad den har tydelige persepsjoner, og *lidelse* i den grad den har uklare (§ 32, 66, 386).

§ 50

Og en skapning er mer fullkommen enn en annen i den grad man finner i den det som tjener til å gi en a priori begrunnelse for det

som skjer i den andre, og det er på denne måten man sier at den handler på den andre.

§ 51

Men i de enkle substanser er det bare en ideell innflytelse fra en monade på en annen, som bare kan ha sin virkning gjennom Guds inngripen, i den grad en monade i Guds ideer med rette krever at Gud, når han regulerer de andre fra tingenes begynnelse, tar hensyn til den. For siden en skapt Monade ikke kan ha fysisk innflytelse på det indre av en annen, er det bare på denne måten at den ene kan være avhengig av den andre (§ 9, 54, 65-66, 201. Sammendrag innv. 3).

§ 52

Og det er slik at mellom skapningene er handlinger og lidelser gjensidige. For når Gud sammenligner to enkle substanser, finner han i hver av dem grunner som forplikter ham til å tilpasse den ene til den andre; og følgelig er det som er *aktivt* i visse henseender, *passivt* fra et annet synspunkt: *aktivt* i den grad det som erkjennes tydelig i den, tjener til å forklare det som skjer i en annen; og *passivt* i den grad grunnen til det som skjer i den, finnes i det som erkjennes tydelig i en annen (§ 66).

§ 53

Nå, siden det finnes en uendelighet av mulige universer i Guds Ideer og bare ett kan eksistere, må det finnes en tilstrekkelig

grunn for Guds valg, som bestemmer ham til det ene fremfor det andre (§ 8, 10, 44, 173, 196 ff., 225, 414-416).

§ 54

Og denne grunnen kan bare finnes i *overensstemmelsen*, eller i fullkommenhetsgradene som disse verdener inneholder; hver mulighet har rett til å gjøre krav på eksistens i forhold til graden av fullkommenhet den inneholder (§ 74, 167, 350, 201, 130, 352, 345 ff., 354).

§ 55

Og dette er årsaken til eksistensen av det beste, som visdommen lar Gud kjenne, som hans godhet får ham til å velge, og som hans makt får ham til å frembringe (§ 8,7, 80, 84, 119, 204, 206, 208. Sammendrag innv. 1, innv. 8).

§ 56

Nå, denne *forbindelsen* eller denne tilpasningen av alle skapte ting til hverandre og av hver enkelt til alle andre, gjør at hver enkel substans har relasjoner som uttrykker alle andre, og at den følgelig er et levende evig speil av universet (§ 130,360).

§ 57

Og, som den samme byen sett fra forskjellige sider fremstår helt annerledes, og er som mangfoldiggjort perspektivisk; skjer det på samme måte at gjennom den uendelige mengden av enkle substanser, er det som like mange forskjellige universer, som likevel bare er perspektiver av ett eneste i henhold til de forskjellige synspunktene til hver Monade.

§ 58

Og dette er måten å oppnå så mye variasjon som mulig, men med den største orden som kan være, det vil si, det er måten å oppnå så mye fullkommenhet som mulig (§ 120, 124, 241 ff., 214, 243, 275).

§ 59

Det er også bare denne hypotesen (som jeg våger å si er bevist) som på riktig måte opphøyer Guds storhet: det er dette Herr Bayle erkjente, da han i sin Ordbok (artikkelen *Rorarius*) kom med innvendinger, hvor han til og med ble fristet til å tro at jeg ga for mye til Gud, mer enn det som er mulig. Men han kunne ikke anføre noen grunn for hvorfor denne universelle harmoni, som gjør at enhver substans nøyaktig uttrykker alle andre gjennom relasjonene den har til dem, skulle være umulig.

§ 60

Vi ser forresten i det jeg nettopp har beskrevet, de a priori grunnene til hvorfor tingene ikke kunne være annerledes. Fordi Gud, når han ordner helheten, har tatt hensyn til hver del, og

særlig til hver monade, hvis natur er representativ, kan ingenting begrense den til bare å representere en del av tingene; selv om det er sant at denne representasjonen bare er uklar i detaljene av hele universet, og bare kan være tydelig i en liten del av tingene, det vil si i de som er enten nærmest eller størst i forhold til hver Monade; ellers ville hver monade vært en guddom. Det er ikke i objektet, men i modifikasjonen av kunnskapen om objektet, at monadene er begrenset. De strekker seg alle uklart mot det uendelige, mot helheten; men de er begrenset og atskilt av grader av tydelige oppfatninger.

§ 61

Og de sammensatte symboliserer i dette med de enkle. For siden alt er fullt, noe som gjør all materie forbundet, og siden enhver bevegelse i det fulle påvirker fjerne legemer i forhold til avstanden, slik at hvert legeme ikke bare påvirkes av de som berører det og på en måte føler alt som skjer med dem, men også gjennom dem føler de som berører de første som det berører umiddelbart: følger det at denne kommunikasjonen går til enhver avstand. Følgelig føler ethvert legeme alt som skjer i universet; slik at den som ser alt, kunne lese i hver enkelt det som skjer overalt og til og med det som har skjedd eller vil skje; ved å merke i nåtiden det som er fjernt, både i tid og rom: *sumpnoia panta*, sa Hippokrates. Men en Sjel kan bare lese i seg selv det som er tydelig representert der, den kan ikke utvikle alle sine folder på en gang, for de går mot det uendelige.

§ 62

Selv om hver skapte monade representerer hele universet, representerer den mer tydelig det legemet som er spesielt tilknyttet den og som den utgjør entelechien til: og siden dette legemet uttrykker hele universet gjennom forbindelsen av all materie i det fulle, representerer sjelen også hele universet ved å representere dette legemet, som tilhører den på en særegen måte (§ 400).

§ 63

Legemet som tilhører en Monade, som er dens entelechie eller Sjel, utgjør sammen med entelechien det vi kan kalle et *levende vesen*, og sammen med sjelen det vi kaller et *dyr*. Dette legemet til et levende vesen eller et dyr er alltid organisk; for siden hver Monade er et speil av universet på sin måte, og universet er ordnet i en perfekt orden, må det også være en orden i det som representerer, det vil si i sjelens persepsjoner, og følgelig i legemet, i henhold til hvilket universet er representert der (§ 403).

§ 64

Således er hvert organisk legeme til et levende vesen en slags guddommelig maskin, eller en naturlig automat, som uendelig overgår alle kunstige automater. Fordi en maskin laget av menneskets kunst ikke er en maskin i alle sine deler. For eksempel: tannen på et messinghjul har deler eller fragmenter som ikke lenger er noe kunstig for oss og har ikke lenger noe som viser til maskinens funksjon i forhold til den bruken hjulet var bestemt for. Men naturens maskiner, det vil si de levende legemene, er fortsatt maskiner i sine minste deler, helt inn i det uendelige. Det er dette

som utgjør forskjellen mellom Naturen og kunsten, det vil si mellom den Guddommelige kunst og vår egen (§ 134, 146, 194, 483).

§ 65

Og naturens skaper kunne utføre dette guddommelige og uendelig vidunderlige kunstverket, fordi hver del av materien ikke bare er delelig i det uendelige som de gamle erkjente, men faktisk underopddelt uten ende, hver del i deler, hvor hver har sin egen bevegelse, ellers ville det være umulig at hver del av materien kunne uttrykke hele universet (Prélim. [Disc. d. l. conform.], § 70. *Théod.*, §195).

§ 66

Herav ser man at det er en verden av skapninger, av levende vesener, av dyr, av entelechier, av sjeler i den minste del av materien.

§ 67

Hver del av materien kan oppfattes som en hage full av planter, og som en dam full av fisker. Men hver gren av planten, hvert lem av dyret, hver dråpe av dets væsker er igjen en slik hage eller en slik dam.

§ 68

Og selv om jorden og luften mellom plantene i hagen, eller vannet mellom fiskene i dammen, ikke er plante eller fisk; inneholder de likevel dette også, men som oftest av en finhet som er umerkelig for oss.

§ 69

Således er det ingenting udyrket, ufruktbart eller dødt i universet, intet kaos, ingen forvirring unntatt i det tilsynelatende; omtrent som det ville fremstå i en dam på avstand hvor man ser en uklar bevegelse og et mylder, så å si, av fiskene i dammen, uten å kunne skjelne selve fiskene.

§ 70

Man ser av dette at hvert levende legeme har en dominerende entelechie som er sjelen i dyret; men lemmene i dette levende legemet er fulle av andre levende vesener, planter, dyr, hvor hvert har sin egen entelechie eller sin dominerende sjel.

§ 71

Men man må ikke forestille seg, som noen som har misforstått min tanke, at hver sjel har en masse eller del av materien som er egen for den eller påvirket av den for alltid, og at den følgelig besitter andre underordnede levende vesener, alltid bestemt for dens tjeneste. For alle legemer er i en evig strøm som elver; og deler kommer inn og går ut kontinuerlig.

§ 72

Således endrer sjelen legeme bare gradvis og trinnvis, slik at den aldri blir fratatt alle sine organer på en gang; og det er ofte metamorfose i dyrene, men aldri metempsykose eller sjelevandring: det finnes heller ikke helt atskilte Sjeler, eller ånder uten legemer. Bare Gud alene er fullstendig atskilt fra dette.

§ 73

Dette er også grunnen til at det aldri er hverken fullstendig tilblivelse eller fullkommen død i streng forstand, som består i sjelens atskillelse. Og det vi kaller *Tilblivelser* er utviklinger og vekst; som det vi kaller *død*, er innhyllinger og forminskning.

§ 74

Filosofene har vært svært forvirret angående opphavet til former, entelechier, eller Sjeler; men i dag, når man gjennom nøyaktige undersøkelser av planter, insekter og dyr har oppdaget at naturens organiske legemer aldri produseres av kaos eller forråtnelse, men alltid av frø, hvor det utvilsomt var en viss *preformasjon*; har man bedømt at ikke bare det organiske legemet var der før unnfangelsen, men også en sjel i dette legemet, kort sagt dyret selv; og at gjennom unnfangelsen ble dette dyret bare disponert for en stor transformasjon for å bli et dyr av en annen art.

§ 75

Dyrene, hvorav noen er hevet til de største dyrs nivå gjennom unnfangelse, kan kalles *spermatiske*; men de av dem som forblir i sin art, det vil si de fleste, fødes, formerer seg og ødelegges som de store dyrene, og det er bare et lite antall utvalgte som går over til en større scene.

§ 76

Men dette var bare halve sannheten: jeg har derfor bedømt at hvis dyret aldri begynner naturlig, ender det heller ikke naturlig; og at det ikke bare ikke vil være noen tilblivelse, men heller ingen fullstendig ødeleggelse eller død i streng forstand. Og disse resonnementer gjort a posteriori og utledet fra erfaringer stemmer perfekt overens med mine prinsipper utledet a priori som ovenfor.

§ 77

Således kan man si at ikke bare sjelen (speilet av et uforgjengelig univers) er uforgjengelig, men også dyret selv, selv om dets maskin ofte forgår delvis, og avgir eller tar på seg organiske hylstre.

§ 78

Disse prinsippene har gitt meg muligheten til å forklare på en naturlig måte foreningen eller samsvaret mellom sjelen og den organiske kroppen. Sjelen følger sine egne lover og kroppen følger sine; og de møtes i kraft av den forhåndsbestemte harmonien

mellom alle substanser, siden de alle er representasjoner av det samme universet.

§ 79

Sjelene handler i henhold til lovene om endelige årsaker gjennom begjær, mål og midler. Kroppene handler i henhold til lovene om virkende årsaker eller bevegelser. Og de to rikene, riket av virkende årsaker og riket av endelige årsaker, er harmoniske med hverandre.

§ 80

Descartes erkjente at sjelene ikke kan gi kraft til kroppene, fordi det alltid er samme mengde kraft i materien. Likevel trodde han at sjelen kunne endre kroppenes retning. Men dette var fordi man på hans tid ikke kjente til naturloven som også innebærer bevaringen av samme totale retning i materien. Hvis han hadde lagt merke til dette, ville han ha kommet fram til mitt System om forhåndsbestemt harmoni.

§ 81

Dette Systemet gjør at kroppene handler som om (umulig nok) det ikke fantes sjeler; og at Sjelene handler som om det ikke fantes kropp; og at begge handler som om den ene påvirker den andre.

§ 82

Når det gjelder Åndene eller fornuftige Sjeler, selv om jeg finner at det i bunn og grunn er det samme i alle levende vesener og dyr, som vi nettopp har sagt (nemlig at dyret og sjelen bare begynner med verden, og heller ikke ender før verden), er det likevel noe særegent ved de fornuftige Dyrene, at deres små spermatiske Dyr, så lenge de bare er det, kun har vanlige eller sansende sjeler; men så snart de som er utvalgt, så å si, gjennom en faktisk unnfangelse når den menneskelige natur, blir deres sansende sjeler hevet til fornuftens nivå og til Åndenes forrett.

§ 83

Blant andre forskjeller som finnes mellom de vanlige Sjelene og Åndene, hvorav jeg allerede har påpekt en del, er det også denne: at sjelene generelt er levende speil eller bilder av skapningenes univers; men at åndene også er bilder av selve Guddommen, eller av naturens egen skaper: i stand til å kjenne universets system og å etterligne noe av det gjennom arkitektoniske prøver; hver ånd er som en liten guddom i sitt område.

§ 84

Det er dette som gjør at Åndene er i stand til å tre inn i en form for Fellesskap med Gud, og at han i forhold til dem ikke bare er det en oppfinner er til sin Maskin (som Gud er i forhold til andre skapninger), men også det en Fyrste er til sine undersåtter, og til og med en far til sine barn.

§ 85

Derfor er det lett å konkludere med at samlingen av alle Ånder må utgjøre Guds By, det vil si den mest perfekte Staten som er mulig under den mest perfekte av Monarker.

§ 86

Denne Guds By, denne virkelig universelle Monarkiet er en Moralsk Verden i den Naturlige verden, og det er det mest opphøyde og guddommelige i Guds verk: og det er i den at Guds herlighet virkelig består, siden det ikke ville være noen herlighet hvis hans storhet og godhet ikke var kjent og beundret av åndene. Det er også i forhold til denne guddommelige Byen at han egentlig besitter Godhet, mens hans visdom og makt viser seg overalt.

§ 87

Som vi har etablert ovenfor en fullkommen Harmoni mellom to naturlige Riker, det ene av virkende årsaker, det andre av endelige årsaker, må vi her også merke oss en annen harmoni mellom Naturens fysiske rike og Nådens moralske rike, det vil si mellom Gud betraktet som Arkitekten av universets Maskineri og Gud betraktet som Monark over Åndenes guddommelige By (§ 62, 74, 118, 248, 112, 130, 247).

§ 88

Denne Harmonien gjør at tingene leder til Nåden gjennom selve Naturens veier, og at denne kloden for eksempel må ødelegges og repareres gjennom naturlige veier i de øyeblikk som Åndenes

styre krever; for noens straff og andres belønning (§ 18 sqq., 110, 244-245, 340).

§ 89

Man kan også si at Gud som Arkitekt i alt tilfredsstillende Gud som lovgiver; og at således må syndene bære sin straff med seg gjennom naturens orden og i kraft av selve tingenes mekaniske struktur; og at likeledes vil gode handlinger tiltrekke seg sine belønninger gjennom mekaniske veier i forhold til kroppene; selv om dette ikke kan og ikke bør skje umiddelbart.

§ 90

Endelig, under dette perfekte styret ville det ikke være noen god Handling uten belønning, ingen ond uten straff: og alt må lykkes til det gode for de gode; det vil si for dem som ikke er misfornøyde i denne store Staten, som stoler på Forsynet etter å ha gjort sin plikt, og som elsker og etterligner, som seg hør og bør, alt godes Opphavsmann, som finner glede i betraktningen av hans fullkommenheter i tråd med den sanne *rene kjærlighets* natur, som får en til å finne glede i lykken til den man elsker. Det er dette som får kloke og dydige personer til å arbeide for alt som synes å være i samsvar med den antatte guddommelige vilje, eller forutgående vilje; og likevel være tilfreds med det Gud faktisk lar skje gjennom sin hemmelige vilje, den følgende og avgjørende vilje; i erkjennelsen av at hvis vi kunne forstå universets orden tilstrekkelig, ville vi finne at den overgår alle de visestes ønsker, og at det er umulig å gjøre den bedre enn den er; ikke bare for helheten generelt, men også for oss selv spesielt, hvis vi er knyttet,

som vi bør være, til Altets Opphavsmann, ikke bare som Arkitekten og den virkende årsak til vår væren, men også som vår Mester og den endelige årsak som må være målet for vår vilje, og som alene kan skape vår lykke (Préf. *, 4 a b¹⁴. § 278. Préf. *, 4 b¹⁵).

SLUTT

¹⁴ Édít. Erdm., s. 469.

¹⁵ Édít. Erdm., s. 469 b.

Kosmisk Filosofi

Del dine innsikter og kommentarer med oss på
info@cosphi.org.

Trykket den 24. desember 2024

CosmicPhilosophy.org
Å forstå Kosmos gjennom Filosofi

© 2024 Philosophical.Ventures Inc.